

מאת הגאון רבי שמחה בן ציון אייזיק רבינוביץ שליט"א

פסקי תשובות אורח חיים סימן שיח אות לד

לד. להניח מאכלים ומשקין ואבקות שתיה למיניהן בכלי שני ('קלי הבישול')

שם: ואם הוא דבר שלא נתבשל מלפני השבת אין שורין אותו בחמין. שהיד סולדת בהם וכו', ואפילו בכלי שני נמי אסור לשרות, דמיחזי כמבשל וכו' (מ"ב סקל"ד). ולהלן (סקמ"ב) מביא עוד טעם בשם מג"א (סקי"ח) "דיש דברים שמתבשלים אפילו בכלי שני, מפני שהם רכים, ואין אנו בקיאיין", ולטעם זה החשש²⁹⁴ הוא מן התורה ויש בו ספק חיוב חטאת, ולמעשה תרווייהו²⁹⁵ איתנהי ביה (בהשריית אוכלין שאינם מבושלים בכלי שני) גם 'מיחזי כמבשלי' וגם חשש בישול שמא המה 'קלי הבישול' המתבשלים גם בכלי שני.

והנה, בשו"ע ובפוסקים²⁹⁶ מבואר כי מים ושמן ותבלין אינם²⁹⁷ בגדר 'קלי הבישול' ומותר ליתנם בכלי²⁹⁸ שני, ובספרי האחרונים דנו בהרחבה גדולה מאד מהו בגדר²⁹⁹ 'תבלין', ועוד דנו מה הגדרת שאר³⁰⁰ משקין זולת המים, וכן דנו לענין שאר מאכלים³⁰¹ אשר אינם מבוארים בחז"ל ובראשונים אשר המה בגדר 'קלי הבישול'.

ולמעשה יש³⁰² לנו להורות להחמיר בכל מיני המאכלים והתבלינים ואבקות השתיה והמזון ובכל מיני המשקין כולם שלא להניחם בכלי שני, כשלא עברו בישול קודם לכן, כי המשני"ב (סקמ"ח) כותב להכריע כהחיי אדם (כלל כ' סעי' ד') שכשהחום בכלי שני הוא בגדר 'היד'³⁰³ נכוית בו' לדברי הכל ובכל ענין יש איסור בישול, ואפילו מים³⁰⁴ ושמן ושאר דברים שאינם בגדר

²⁹⁴ . שו"ע הרב סעי' י"ב, וכ"ה בדרושי הצ"ח (דלהלן) שכותב בלשון 'ספק סקילה'.

²⁹⁵ . ועיין מחצה"ש (סקי"ט) שפעמים יש בזה הטעם מה שאין בזה הטעם, עיין שם.

²⁹⁶ . כמבואר בשעה"צ סקס"ח ומשני"ב סקס"ה עפ"י השו"ע והפוסקים שם.

²⁹⁷ . וגם חששא דמיחזי כמבשל ליכא אלא במניח דבר גושי שאינו מבושל לתוך משקה או רוטב בכלי שני, אך לא במערב משקה במשקה, כאמור בפמ"ג א"א סקל"ב. ובתבלין נמי ליכא 'מיחזי כמבשלי' משום שעשוי למתק ולהטעים התבשיל - מ"ב סקל"ד עפ"י המג"א סקט"ו.

²⁹⁸ . אבל עירוי עליהם מכלי ראשון אסור בכל ענין, ואפילו אין הכ"ר על האש בשעת העירוי (כל שהיד סולדת בו), ואם נפסק הקילוח דין העירוי ככלי שני - א"ר סק"ה, תוס' שבת סק"מ, פמ"ג א"א סקל"ב, ועי' משני"ב סקע"ד, (ועי' אגלי טל סקל"ב בשיטת המג"א בזה). ואם לא נפסק הקילוח אבל אינו מערה על המאכל ממש אלא בצדדיו וזוחל אל המאכל, כתב הגרעק"א הכא (סקי"ד) בשם איסור והיתר שדינו ככלי שני, אבל בפמ"ג (יו"ד סי' צ"ה שפתי דעת סקי"ח) דן בזה הרבה, ומכריע עפ"י הרמ"א שחולק על האו"ה וכל זמן שלא נפסק הקילוח אפילו זוחל על הכלי (כל זמן שהיד סולדת בו) אין דינו ככלי שני אלא כעירוי מכ"ר ואסור (והגרעק"א שם בסו"ד ציון לפמ"ג זה).

²⁹⁹ . בראשונה יש לציין כי מצינו דיעות בפוסקים בענין דברים חריפים (כשום ובצל) וכדומה אם המה בגדר תבלין, או שמא חורפיה גורם שיתבשל גם בכלי שני, עי' מג"א וט"ז הכא שנחלקו בזה, ועי' במחצה"ש ובמנורה הטהורה (קני המנורה סקט"ז), שעה"צ סקס"ט, וקצוה"ש סקי"ד ועוד. וכן מצינו בענין אם המשקה שבכלי שני חריף הוא, אם חמיר טפי כשמניח בתוכו דבר, עי' פמ"ג מ"ז סקי"ח שמחמיר בזה, ומובא להלכה במשני"ב סי' קכ"א סקס"ח, ומאידך בישועות יעקב סק"ט מקיל, ועי' בזה פמ"ג סי' רנ"ב מ"ז סק"א, אג"ט סקל"ג, קצוה"ש סי' קכ"ד סקל"א, ובשערים המצויינים בהלכה סי' פ' סקי"ח שהנפק"מ לענין להכניס יי"ש לתוך טיי חם כלי שני (ויי"ש שלנו אלו העוברים תהליך בישול ליכא איסור לכו"ע, וכדלהלן). וכן מצינו לדון בענין להכניס 'לימון' לכוס טיי - עי' חזו"א סי' נ"ב סקי"ט, קצוה"ש שם סקי"ד, שו"ת הר צבי ט"ל הרים מבשל סקי"ד. ובשש"כ פ"א הערה קנ"ב כותב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שמה שקרוי בזמננו תבלין דהיינו האבקות הבאים להטעים התבשיל כפלפל שחור ופפריקה זנגויל וכמון וכדו', מסתבר שמתבשלים גם בכלי שני, כיון שדקים הם ורגישים מאד למים חמים, אך כבר כתבו לדון על חידוש זה, שהרי גם בזמן חז"ל היו התבלינים כתושים ודקים, עי' בזה בס' שבת כהלכה פ"א ביאורים אות י"ד, וסי' תורת המלאכות עמ' ק"ל מכתב מהגרש"ז זצ"ל בענין זה. ואבקות שתיה כקפה וקקאו ואבקות מרק ואבקות מזון לתינוקות וכדו' ודאי אינם בגדר תבלין (ועי' שו"ת אג"מ ח"ד סי' ע"ד אות י"ח, וצ"ע). ובענין סוכר ומלח נמי פסקין להחמיר, וכדלהלן. ובענין עלי נענע - עי' שו"ת יחו"ד ח"ו סי' כ"ב ושו"ת אור לציון ח"ב פ"ל סעי' ה' שנוהגים להניחם בכוס טיי כלי שני. ולדין אין נפק"מ בכל זה כי אם בכלי שני שנצטן קצת, דהא מחמירין בכלי שני שהיד נכוית בו, וכדלקמיה.

³⁰⁰ . בשו"ע הרב (סעי' י"ב) שאר משקין בכלל מים, ובתפארת ישראל (כלכלת שבת כללי הטמנה) אוסר, וכן בכה"ח סקפ"ב, וכן משמע במשני"ב סקל"ט (שמתיר חלב מבושל שנצטן, משמע שאינו מבושל אסור, ומיהו עיין מש"כ להלן הערה 469), ובדרושי הצ"ח (דרוש ל"ו אות ד') כותב 'אין ליתן חלב בכלי שני דספק סקילה הוא זה', אמנם בשו"ת מנח"י ח"ה סי' קכ"ז ושו"ת אז נדברו ח"י"ב סי' י"ט ושו"ת חשב האפוד ח"ג סי' מ' שהמנהג להקל בזה (ולדין היינו דווקא בכלי שני שאין היד נכוית בו, וכדלהלן). ועוד יש לציין כי בזמננו שרוב סוגי המשקין אינם 'טבעיים' כבזמניהם, אלא מכילים תרכובות שונות ומשונות, יש מקום לחשוש לתערובות אלו שמא המה בגדר 'קלי הבישול'.

³⁰¹ . במג"א סקי"ח (המובא להלכה בשו"ע הרב סעי' י"ב ומשני"ב סקמ"ב) אסר הכל חוץ ממים (ושאר משקין) שמן ותבלין. ובחזו"א (סי' נ"ב סקי"ח) דן להקל בסתם מאכלים זולת אלו המבוארים בחז"ל שהינם 'קלי הבישול' כגון פת ומלח (לאחד מן הדיעות), אך מ"מ גם לדבריו משום 'מיחזי כמבשלי' איכא, וכדלקמיה.

³⁰² . עיין במראי מקומות דלהלן.

³⁰³ . וסימנך שאינו יכול להחזיק אצבעו שם אפילו לא כמה שניות בודדות, מחמת החום הרב, וכמבואר לעיל סי' רנ"ג אות א'.

³⁰⁴ . אף יש לאסור מדין 'אמבטי' (דבשו"ע להלן סעי' י"א) שכשמניח צונן מועט לתוך המים מרובים, אסור אפילו בכלי שני, והוא הדין בכוס וצלחת עם משקה רותח שהיד נכוית בו, שמניח בו צונן מועט, ומה שהתירו כאן מים שמן ותבלין בכלי שני היינו כשנותן מהם הרבה באופן שמפשיר ומצנן את הרתחין שבכלי שני - אגלי טל סק"ט אות ג', הו"ד בשביתת השבת סקע"ד וקצוה"ש סי' קכ"ד סקנ"ב. וכן בחי"א (בספרו שערי צדק פרק ב' ב

יקלי הבישול' (וכדבריו מצינו בעוד³⁰⁵ כמה מגדולי הפוסקים), ומצוי מאוד שעדיין החוסם בכלי שני עומד על מצב שיד נכזית בו, ועוד יש³⁰⁶ לחשוש בו שמא יש משום 'מיחזי כמבשלי' אפילו בדברים שאינן יקלי הבישול'.

ולכן כהוראה לרבים יש תמיד³⁰⁷ ללמד את העם להעביר (המים הרוותחים או המרק ושאר משקים ורוטבים הרוותחים) לכלי³⁰⁸ שלישי.

ובכלי שלישי (אפילו עדיין 'היד נכזית בו') המנהג³⁰⁹ הפשוט להקל להכניס לתוכו ולהשרות בו כל סוגי המאכלים והמשקין, ואבקות השתיה והמזון ומיניהן, זולת ה'ביצה', ו'עלי טיי' (לכמה מן הדיעות), ועוד כמה דברים המפורטים להלן אות ל"ה, שיש לאסור גם בכלי שלישי ורביעי.

ומאכלים ומשקין ואבקות שתיה ומזון אשר עברו³¹⁰ תהליך בישול, אין איסור להניחם בכלי שני, ואפילו³¹¹ נצטננו לגמרי. אבל אם לא עברו בישול אלא אפיה או³¹² צליה או קליה, עדיין חל האיסור עליהם להניחם בכלי שני, משום איסור בישול אחר צליה' (המבואר להלן אות ל"ז), ואדרבה האיסור ביתר שאת, כ³¹³ עקב האפיה והצליה וכו' נעשים יותר רכים לקבל תועלת הבישול גם בכלי שני.

ובדיעבד אם עבר והניח מאכלים ומשקין בכלי שני, לא³¹⁴ נאסרו באכילה, אבל אם עירה מכלי ראשון על מאכלים ומשקין בלתי מבושלים נאסר³¹⁵ הדבר באכילה, וכפי הפרטים דלעיל אות ב'.

בבינת אדם סק"ט) דביד נכזית בו אף בכוס וספל דינו כאמבטי עיין שם, וכן בקצוה"ש (שם סקל"א) מצדד להחמיר בחם הרבה שדינו כאמבטי (דלהלן שו"ע סעי' י"א), ולפי"ז גם מים ושאר משקין מבושלים שנצטננו יש לאסור, וכל שכן בלא נתבשלו כלל.

³⁰⁵ . בס' ראש יוסף (להפמ"ג, שבת מ"ב ע"ב) כותב בזה"ל "והמורה צריך לזהר בזה (בכלי שני כשרות הרבה), כי כפי הנראה אין להקל בכלי שני שרות הרבה, וכדכתיבנא", וכ"ה לחומרא בתפארת ישראל (שבת פ"ג סקמ"ג), קצוה"ש סי' קכ"ד סקל"א בשם צמח צדק על המשניות (שבת פ"ג מ"ה), וחומרת החי"א מובאת להלכה גם בביה"ל סי' שיי"ט סעי' ד' (ד"ה חייב), ובחזו"א סי' נ"ב סק"ט כותב שמעיקר הדין הו"ל להתיר כיון שלא הוזכר בגמ' דידן ובפוסקים, אך קשה להקל באיסורי שבת.

³⁰⁶ . כמבואר בחזו"א שם, וע"ע מחצה"ש סק"ט.

³⁰⁷ . והיינו אפילו בחום שאין היד נכזית בו אלא היד סולדת בו, וכדמשמע בביה"ל סי' שיי"ט (שם) ובחזו"א (שם). וע"ע תשובות והנהגות ח"א סי' ר"ז. והיינו כשמערה מים רותחים (וכיוצא בזה), דין הכוס ככלי שני, ויש לערות שוב לתוך כוס אחרת, ולשם רשאי להכניס האבקות שתיה והמזון וכיוצא ב"ז. והנה בש"כ פ"א הערה ק"מ מביא בשם החזו"א שעירוי דרך ברז מיחם שעל האש (כפי כל מיחמי המים החשמליים שלנו, או העומדים על הפלטה) לתוך כוס (וכיוצא ב"ז) דין הכוס ככלי ראשון, כיון שהעירוי בעת שפיתו מחובר למים שעל האש, ועי"ש שדן בשמועה זו שאולי לא אמרה אלא לענין דיני איסור והיתר שמפליט ומבליע בכולו, ולא רק כדי קליפה ככל עירוי (וכבר מצינו לומר כן בפמ"ג יו"ד סי' צ"א משי"ז סק"ה ושי"ד סי' צ"ה סק"ה), וע"ע דרכי תשובה יו"ד סי' ק"ה סק"ט), אבל לא לענין בישול, עיין שם. אמנם באורחות רבינו ח"א עמ' קמ"ט מביא חומרא זו בשם החזו"א גם לענין שבת.

³⁰⁸ . וכן לערות עליהם מכלי שני בכלל ההיתר (שו"ת מנחת ברוך סוס"י י"ב, קצוה"ש סי' קכ"ד הע' כ"א, וכ"ה במשנ"ב סקל"ה, ומש"כ במשנ"ב סקל"ט להחמיר - ע' מש"כ בזה בהרחבה בס' מאור השבת סי' ה' הע' י"ז). ובענין אם מעבירים מרק ע"י 'מצקת' לצלחת, אם דין הצלחת ככלי שלישי - עיין להלן אות מ"ג.

³⁰⁹ . זולת המדקדקים המחמירים גם בכלי שלישי ורביעי וכו' כל זמן שהיד נכזית בו, וכדלהלן אות מ"ד.

³¹⁰ . וכבר כתבו מחברי זמננו שלאחרונה מצאו דרך לייצר הרבה אבקות שתיה (קפה, קקאו, סוכר, סכרין וכיוצא ב"ז) ללא שיעברו תהליך בישול, אלא קליה בחום, ואינם בגדר מבושלים, וכן יש לברר בענין אבקות מזון לתינוקות ושאר אבקות מזון אינסטנט לסוגיהן, ולכן מהנכון תמיד להעביר המים הרוותחין שהוציאו מהמיחם לכוס שניה, כדי שיהיה כלי שלישי (ולחוששים לשיטת החזו"א הנ"ל, יעבירו לעוד כוס), וכן רשאים לערות עליהם מכלי שני, וכמשנת"ל.

³¹¹ . ומאכל יבש (שעבר בישול) מותר להשרותו אפילו בכלי ראשון שאינו על האש, אבל אבקות שתיה ומזון הנמיסות במים (וכדלעיל אות ל"ב) אין להכניסם אלא בכלי שני, כי דינם כליחי' (ועי"ש לענין עירוי מכלי ראשון עליהם), ובלא עברו תהליך בישול - רק בכלי שלישי, וכמשנת"ל. והנה, בתפארת ישראל (כלכלת שבת, כללי הטמנה) חושש להחמיר בלא שנתבשל אם נצטנן לגמרי דשוב יש בו בישול אחר בישול גם לענין שלא להניחו בכלי שני, והנה ביותר יש לדון בזה לדין שחוששים אנו בכלי שני שיהי' נכזית בו' שלא להניח גם דברים שאינם יקלי הבישול', דאפשר יש להחמיר גם בדבר לח מבושל שנצטנן, וכן משמע בשו"ת מנח"י ח"ה סי' קכ"ז (אות ד'), אמנם במשנ"ב (סקכ"ג וסקל"ט) מוכח להדיא להתיר בזה, וכ"כ בשו"ת צ"ץ אליעזר ח"ט סי' י"ד, ובס' מאור השבת סי' ה' הערה ט"ז בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלספרדים הנהיגים כהמחבר (סעי' ט"ו) דלח שנצטנן יש בו משום בא"ב מה"ת יש להחמיר בזה (משא"כ להרמ"א שמעיקרא דדינא ליכא בישול בלא גם בנצטנן לגמרי, ורק משום חומרא וסייג דרבנן מצרכינן שלא נצטנן לגמרי, וכדלעיל אות ל' בארוכה).

³¹² . ובענין טיגון - עיין להלן אות ל"ז.

³¹³ . כמבואר במשנ"ב סקמ"ב. ודוגמא מצויה בכוס טיי חם בכלי שני, שאסור להטיל בו ביסקויט וכדו'. ולענין מרק להניח בו חתיכות חלה או מצה וכיוצא ב"ז - ע' להלן אות ל"ח.

³¹⁴ . מ"ב סקמ"ו וביה"ל סעי' י' (ד"ה אסור), וע"ע להלן הערה 325 לענין ביצה.

³¹⁵ . משנ"ב סקע"ד, והיינו בעירוי שלא נפסק הקילוח, וכדלעיל הערה 298.